

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук із соціальних комунікацій, професора І. О. Давидової на дисертацію Веретеннікової Наталії Вячеславівни «Електронне бібліотечно-інформаційне забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Інтелектуалізація інформаційного простору, зростання соціальної ролі науки, її перетворення на найважливіший фактор розвитку, зміцнення та нарощування соціально-економічного потенціалу України, актуалізують питання бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів та потребують інноваційних змін в системі її інформаційного супроводу з урахуванням усіх факторів розвитку електронних комунікацій суспільства.

Сьогодні, в умовах розвитку інформаційних технологій, відбуваються кардинальні зміни в суспільстві, які супроводжуються глобальними інтеграційними процесами в різних його галузях. Виконання відповідальних завдань реформування вищої освіти, вироблення сучасної методології для проведення наукових досліджень потребує безпосередньої участі бібліотек вищих навчальних закладів, які є центрами інтегрованого інформаційного забезпечення навчального і наукового процесів, обміну інформацією, надання інформаційних послуг.

У цьому контексті актуальність дисертаційного дослідження Н. В. Веретеннікової, присвяченого формуванню теоретико-методологічних засад бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищого навчального закладу, є беззаперечною і становить значний інтерес для сучасної бібліотекознавчої науки і практики.

Своєчасність і нагальність дисертаційного дослідження обумовлена також фаховою потребою у роботах, які містять аналіз особливостей розвитку

сучасної науки, формують новітні підходи до системи бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень, що проводяться колективами вишів. Актуальність дослідження Н. В. Веретеннікової зумовлена ще й тим, що проблема бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень вищих навчальних закладів в системі електронних комунікацій ще не була предметом окремого дисертаційного дослідження.

Результати наукових розвідок Н. В. Веретеннікової є затребуваними і своєчасними у зв'язку з реалізацією законів України «Про Національну програму інформатизації», загальнодержавної програми «Електронна Україна», Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI», «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»», інших законодавчих і програмних документів українського уряду. З цим пов'язані наукова та практична значущість теми дисертаційного дослідження Н. В. Веретеннікової, цінність впровадження висновків і рекомендацій дисертації у вітчизняну бібліотечну науку та практику.

2. Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації Н. В. Веретеннікової забезпечує застосування системного та структурно-функціонального підходів, що дозволило науково осмислити й обґрунтувати сучасні методи та засоби бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищого навчального закладу, визначити напрями його розвитку в електронному соціокомунікаційному середовищі. На різних етапах дослідження використані відповідні методи: історико-порівняльний, контент-аналізу, концептуального моделювання.

Достатній рівень вірогідності наукових висновків дисертації Н. В. Веретеннікової склала опора автора на наукові ідеї провідних вітчизняних

учених. Достовірність отриманих результатів дисертації забезпечує джерельна база дослідження (загалом 337 найменувань).

3. Наукова новизна дисертаційного дослідження Н. В. Веретеннікової полягає в тому, що це перша кваліфікаційна праця кандидатського рівня, в якій сформовано вербальну модель розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення електронної науки; доведена необхідність формування методологічних та практичних засад інформаційного забезпечення електронної науки в сучасних книгозбірнях. Це у свою чергу надає можливості формувати перспективи розвитку бібліотечної галузі на основі використання новітніх інформаційних технологій та удосконалювати інформаційне забезпечення цих процесів.

Головний науковий результат, що відповідає меті і завданням дослідження, полягає в обґрунтуванні дисертантом основних напрямів та механізмів, що забезпечують активний обмін знаннями в сучасній системі електронних комунікацій суспільства.

4. Практична значущість дисертації Н. В. Веретеннікової полягає в тому, що обґрунтовані концептуальні засади та методи бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищого навчального закладу в електронному середовищі є основою суттєвого покращення інформаційного супроводу наукових досліджень вищих навчальних закладів на інноваційній платформі як умови прискореної розбудови соціально-економічної сфери України.

Результати дослідження можуть бути використані в дослідницькій, навчальній та практично-фаховій діяльності у бібліотечній галузі та суміжних галузях науки, зокрема, в педагогічних та інформаційних науках. Вони можуть слугувати науково-методологічним базисом для розширення та поглиблення інформаційного забезпечення наукових досліджень і практичної діяльності територіально розподілених дослідницьких груп.

За результатами дисертаційних досліджень опубліковано 30 наукових праць, 7 з яких – у наукових фахових виданнях України, 3 – у наукових виданнях, 2 статті у закордонних виданнях, 1 колективна монографія та 17 – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій (3 з яких є іноземними) та отримано свідоцтво авторського права на твір.

5. Структура дисертації відповідає меті, завданням, авторській логіці дослідження основних аспектів обраної проблеми. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету роботи та завдання досліджень, визначено наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, показано зв'язок з науковими темами. Подано відомості про впровадження та апробацію роботи, наявні публікації та особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження інформаційного забезпечення бібліотеками електронної науки»** досліджено стан наукової розробки проблеми, визначено теоретичну базу та методи дослідження, охарактеризовано провідні вітчизняні концепції щодо діяльності бібліотек в електронному середовищі.

Оглядова частина розділу свідчить про досконале проникнення автора у зміст досліджуваної проблеми в усій її складності та багатоаспектності. Зокрема йдеться про висвітлення сутності комунікаційних процесів в бібліотеках, сучасних методах та засобах лінгвістичного забезпечення їх діяльності, а також принципах формування ресурсу повнотекстових документів в електронній формі, що потребує наукового обґрунтування механізмів інноваційних методів та засобів бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності.

Позитивної оцінки заслуговує визначення автором головних принципів бібліотечного обслуговування, які мають базуватися на забезпеченні

користувачів вільними, безбар'єрними та безперешкодними можливостями отримувати інформацію у будь-якій бібліотеці та в будь-який час, використовуючи онлайн доступ до потрібних матеріалів, забезпеченні необхідної диференціації при формуванні бібліотечних фондів, спрямованої на подолання комунікаційних бар'єрів, індивідуального підходу при обслуговуванні кожного користувача, що базується на використанні новітнього спеціального програмно-алгоритмічного забезпечення, комп'ютерно-технологічних засобів.

До найсуттєвіших результатів першого розділу, отриманих автором особисто, слід віднести вдале застосування евристичного потенціалу системного підходу, що уможливило виявити залежності між закономірностями інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів у сфері електронних комунікацій та використанням консолідованих інформаційних сервісів і інформаційних продуктів, проаналізувати комплекс інформаційних послуг для користувачів. Бібліотечно-інформаційне обслуговування наукової діяльності вищих навчальних закладів представлено автором як багатофункціональна, концептуальна, відкрита, складна, динамічна, детермінована, телеологічна (цілеспрямована) регульована система, що дозволило з'ясувати механізми комунікаційних зв'язків між її ключовими суб'єктами та визначити резерви посилення їх комунікаційної взаємодії.

Основними результатами другого розділу дисертації **«Дослідження комунікаційних інтерфейсів бібліотеки в електронному середовищі»** є аналіз інтерфейсів соціального комунікування у сучасній бібліотеці та засобів, що забезпечують реалізацію ефективного спілкування. Автором окреслені зміни в системі наукових комунікацій в умовах розвитку інформаційного суспільства та охарактеризовано розвиток бібліотек у період глобальної інформатизації.

Підрозділ 2.1 «Бібліотечні технології в електронних соціальних комунікаціях» присвячений питанням розвитку соціальних комунікацій як в Україні, так і за кордоном. Важливими є результати проведеного дисертантом

дослідження структури лінгвістичного забезпечення бібліотечної діяльності, що сприяє формуванню зручних інтерфейсів, створенню якісних інформаційних продуктів і послуг. З'ясування особливостей структури лінгвістичного забезпечення бібліотечної діяльності дозволило виявити складові інтерфейсів різних напрямів комунікування в бібліотеці, які включають мову опису даних, мову маніпулювання даними, мову запитів, засоби і методи індексування, словники.

У підрозділі 2.2 «Комплексна реалізація бібліотечних технологій при інформаційному забезпеченні наукової діяльності» зазначено, що найефективнішим видом інформаційної системи, що зберігає різноманітну інформацію і яка є актуальним засобом реалізації інтеграційних процесів, є електронні бібліотеки. Розглянуто лінгвістичне забезпечення такого виду бібліотек.

Цікавими та практично корисними є встановлені дисертантом підходи, які використовуються при формуванні комунікаційних інтерфейсів. Вельми своєчасними є твердження автора, що однією з умов створення ефективних інтерфейсів комунікування є правильний підхід до вибору лінгвістичного забезпечення, беручи до уваги загальновідомі підходи (с. 68).

Подано уточнення такого поняття як лінгвістичне забезпечення бібліотечної діяльності (с. 68). Дисертант вважає, що це сукупність мовних засобів, що використовуються на різних етапах інформаційного обслуговування користувачів з метою створення зручних інтерфейсів для полегшення спілкування людини з комп'ютером, користувача з бібліотекарем та бібліотекаря з бібліотекарем.

Заслуговує на увагу здійснений автором у підрозділі 2.3 «Підходи до організації електронного бібліотечно-інформаційного обслуговування у вищих навчальних закладах» аналіз таких понять, як відкритий доступ, інституційні репозитарії, індекс цитування та коефіцієнт доступності.

У третьому розділі **«Форми та методи інформаційного супроводу наукових досліджень вищих навчальних закладів в рамках міжнародної**

співпраці на міждисциплінарних засадах» досліджено і проаналізовано методи та засоби електронного інформаційно-бібліотечного забезпечення наукової роботи.

Автор зазначає, що проведення сучасних наукових досліджень в багатьох розвинених країнах зазнає кардинальних змін у зв'язку із запровадженням інноваційного підходу, що отримав назву електронна наука. Її розгортання актуалізує проблему надання відкритого доступу до інформаційних ресурсів.

Послідовне й аргументоване розкриття дисертантом етапів циклу досліджень, серед яких основними є: генерація ідей; управління інформаційними ресурсами; написання пропозиції; проведення досліджень; публікація результатів; збереження результатів, дозволило розкрити роль бібліотекаря на кожному з них, підкреслити, що в процесі забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів бібліотекар відіграє особливу роль і стає членом дослідницької групи.

Варто відзначити слушний висновок дисертанта про появу проблемно-орієнтованого бібліотекаря, який має встановлювати соціокомунікаційні зв'язки та підтримувати комунікацію з групою користувачів, для забезпечення індивідуальних інформаційних потреб. Автор підкреслює, що для проведення наукових досліджень формуються віртуальні колективи, які складаються із географічно або інституційно розподілених дослідників і роль бібліотечного працівника в процесах інформаційного обслуговування членів віртуальних творчих колективів змінюється на радника, інструктора чи посередника в отриманні необхідної інформації.

Заслуговує на увагу розроблена дослідницею аналітична інформаційна система зберігання та пошуку інформації в галузі е-науки, яка отримала назву «Інформаційний асистент науковця». Важливо підкреслити, що це інноваційний інструмент інформаційного забезпечення наукових досліджень, що проходять на платформі електронної науки. Інформаційний супровід може ефективно здійснюватися для віртуального творчого колективу та окремих науковців.

Основні наукові положення, висновки і результати дисертації підтвержені матеріалами теоретичного й емпіричного характеру, а також узагальненнями до кожного розділу. Загальні висновки подані згідно з авторською концепцією і свідчать про досягнення мети і завдань дослідження, містять основні наукові результати дисертації та конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування системи бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів.

6. Значущість дисертації для науки і практики. Наукове значення проведеного Н. В. Веретенніковою дослідження полягає насамперед в збагаченні сучасного бібліотекознавства сукупністю нових знань про інноваційні методи та засоби бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вишу в електронному комунікаційному середовищі.

Завдяки обґрунтованим у дисертації Н. В. Веретеннікової концептуальним засадам та методам електронного бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищого навчального закладу є можливість суттєво покращити репрезентацію національних наукових здобутків у світовому інформаційному просторі. Окремі результати дисертаційного дослідження Н. В. Веретеннікової можуть бути використані в процесі підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців та в діяльності наукових бібліотек України.

7. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Автореферат повністю відповідає змісту дисертації, розкриває її основні положення, наукові висновки і рекомендації, написаний літературною мовою, що сприяє адекватному уявленню про особистий внесок здобувача, наукову і практичну значущість проведеного дослідження. Його структура, наповнення й оформлення відповідають вимогам, які висуваються МОН України до авторефератів дисертацій кандидатського рівня. Слід відзначити наявність додатків, які доповнюють та ілюструють зміст дисертації.

8. Повнота відбиття результатів дослідження в публікаціях автора.

Основні наукові результати, висновки і рекомендації дисертації викладено в 30 публікаціях автора. Слід позитивно оцінити виклад основних результатів дослідження в 7 фахових статтях, дві з них – одноосібні, в 2-х статтях в авторитетних зарубіжних виданнях, достатню апробацію результатів на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Н. В. Веретеннікової, слід задля об'єктивності висловити деякі зауваження і побажання:

1. Не заперечуючи об'єктивності та доцільності обрання дисертантом методологічної бази дослідження, яка базується на використанні системного, структурно-функціонального підходів, слід зазначити, що в роботі автор детально охарактеризував застосування лише системного підходу. Можна було б чіткіше сформулювати особливості використання інших методів дослідження.

2. Автор дисертації презентує «систему інтерфейсів соціального комунікування у бібліотеці», при цьому активно оперує поняттями «комунікативні інтерфейси комунікування» (с. 35), «інтерфейси комунікування бібліотекарів між собою» (с. 75), «інтерфейс комунікування користувача з бібліотекою» (с. 57), «інтерфейс спілкування з користувачами» (с. 82). Це потребує більш детальних пояснень необхідності застосування цих словосполучень в якості терміносистеми бібліотекознавства, розкриття складових елементів цієї системи, їх призначення, доцільності, ефективності впровадження та використання.

3. Перший розділ дисертації присвячено «Теоретико-методологічним засадам дослідження інформаційного забезпечення бібліотеками електронної науки», саме електронна наука розглядається в якості об'єкта бібліотечно-інформаційного супроводу. Виникає питання, чому автор обмежує бібліотечно-інформаційне забезпечення наукової діяльності вишів лише електронною

наукою, яка розглядається фахівцями як наука, заснована на комп'ютерному моделюванні. А як бути з бібліотечно-інформаційним забезпеченням теоретичної, експериментальної науки? Це потребує додаткового авторського пояснення.

4. Викликає запитання авторська позиція в трактуванні терміну «електронна бібліотека», яка то цілком обгрунтовано розглядається як «вид інформаційних систем» (с. 66), то автор стверджує, що «різниця полягає лише в тому, що електронна бібліотека працює з електронним носієм інформації» (с. 66). А чи потрібно враховувати різні підходи до здійснення виробничих, техніко-технологічних процесів та операцій, форм інформаційного сервісу?

5. У розділі 3 дисертації бажано було чіткіше окреслити форми та методи бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень вищих навчальних закладів, закцентувавши увагу на перевагах та ефективності як традиційних форм, які нині здійснюються на сучасній техніко-технологічній платформі, так і повністю інноваційних.

6. В якості інноваційного засобу бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової діяльності вищого навчального закладу автор пропонує продукт «Інформаційний асистент науковця». Додаткових пояснень потребують алгоритми використання цього продукту, його функціональні відмінності й переваги порівняно з аналогічними продуктами, які присутні в інформаційному середовищі.

7. Визначаючи перспективи впровадження результатів дисертаційного дослідження, маємо запитання до дисертанта щодо напрямів подальших наукових досліджень обраної теми.

10. Загальні висновки. Висловлені зауваження загалом не впливають на позитивне загальне сприйняття дисертаційної роботи, не зменшують її теоретичної та практичної значущості.

Дисертація Веретеннікової Н. В. «Електронне бібліотечно-інформаційне забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів» є завершеною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що сприяють вирішенню задачі ефективного інформаційно-бібліотечного забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів в електронному середовищі.

Дисертаційне дослідження Веретеннікової Н. В. «Електронне бібліотечно-інформаційне забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів» відповідає нормативним вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до робіт, що подаються на присудження наукового ступеня кандидата наук, викладеним у п. 9, 11 – 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, паспорту спеціальності, профілю спеціалізованої вченої ради. Його автор, Веретеннікова Наталія Вячеславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Офіційний опонент:

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри бібліотекознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Харківської державної академії культури

І. О. Давидова

Підпис *І. О. Давидова*
ПІДТВЕРДЖУЮ
Зав. канцелярії *В. Кофичас*
20 3 р.